

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

SUBJECT OF CRIME RELATED TO ILLEGAL CIRCULATION OF ROAD VEHICLES

Козак В.М.,

аспірант кафедри кримінального права № 1

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено висвітленню однієї з актуальних тем для науки кримінального права, а саме розкриттю сутності, з'ясуванню особливостей та аналізу предмета злочинів, пов'язаних із незаконним обігом транспортних засобів, а також встановленню чітких критеріїв щодо його визначення. Установлення кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом і знищення, підривлення або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу обґрунтовується соціально-історичними факторами, що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення такої відповідальності.

Ключові слова: злочини, транспортні злочини, предмет злочину, предмет злочинів, пов'язаних із незаконним обігом транспортних засобів.

Статья посвящена раскрытию одной из актуальных тем для науки уголовного права, а именно раскрытию сущности, выяснению особенностей и анализу предмета преступлений, связанных с незаконным оборотом транспортных средств, а также установлению четких критериев его определения. Установление уголовной ответственности за незаконное завладение транспортным средством и уничтожение, подделку или замену номеров узлов и агрегатов транспортного средства обосновывается социально-историческими факторами, которые выражают общественную необходимость и политическую целесообразность установления такой ответственности.

Ключевые слова: преступления, транспортные преступления, предмет транспортных преступлений, предмет преступлений, связанных с незаконным оборотом транспортных средств.

An important condition for the safe operation of transport is the observance by all persons of the established procedure for the use of vehicles, in which the use of a particular vehicle in the field of traffic is acceptable only to those who have this right. Violating this procedure, the person committing crimes related to the illicit circulation of vehicles, poses a threat to traffic safety and deprives the owner of the vehicle of the opportunity to exercise his rights in relation to him.

Establishment of criminal liability for illegal possession of a vehicle and destruction, forgery or replacement of rooms of units and units of a vehicle is justified by socio-historical factors, which express the social necessity and political expediency of establishing such responsibility.

The vehicle is a source of increased danger, therefore ensuring its use is one of the most important tasks for Ukraine. When a person has illegally seized the vehicle, it creates a threat to traffic safety and deprives the owner or the person who has the lawful right to use the vehicle to exercise his legal rights to him. Therefore, this act causes damage to a complex object and has increased social danger.

The article is devoted to the coverage of one of the most relevant topics for the science of criminal law, namely disclosure of the essence, clarification of the features and analysis of the subject of crimes related to the illicit circulation of vehicles, as well as the establishment of clear criteria for its definition. Establishment of criminal liability for illegal possession of a vehicle and destruction, forgery or replacement of rooms of units and units of a vehicle is justified by socio-historical factors, which express the social necessity and political expediency of establishing such responsibility.

Key words: crimes, transport crimes, subject of a crime, subject of crimes connected with illicit traffic of vehicles.

Важливою умовою безпечної роботи транспорту є дотримання всіма особами встановленого порядку користування транспортними засобами, за якого використання певного транспортного засобу у сфері руху допустиме лише тими, хто має на це право. Порушуючи такий порядок, особа, яка вчиняє злочини, пов'язані з незаконним обігом транспортних засобів, створює загрозу для безпеки руху та позбавляє власника транспортного засобу можливості реалізувати свої права щодо нього.

Транспортний засіб є джерелом підвищеної небезпеки, тому забезпечення безпеки його використання є одним із найважливіших завдань для України. Коли особа незаконно заволоділа транспортним засобом, вона створює загрозу для безпеки руху та позбавляє власника або особу, яка має законне право користуватись транспортним засобом, можливості реалізувати свої законні права щодо нього. Тому це діяння заподіє шкоду складному об'єкту та має підвищену суспільну небезпечність.

Дослідженням предмета злочинів займалися такі вчені, як М.І. Мельников, Б.С. Никифоров, Є.О. Фролов, В.К. Глістін, В.Я. Тацій, С.В. Фесенко, М.І. Хавронюк та інші. На вивченні проблем предмета злочинів проти незаконного обігу транспортних засобів були зосереджені роботи С.В. Бабаніна, В.І. Борисова, С.В. Гізімчука, В.О. Глушкова, Я.В. Матвійчук, В.А. Мисливого та інших науковців.

Розпочнемо з дослідження проблем предмета злочину, зокрема, його місця в складі злочину та значення для кваліфікації злочинного посягання. Зазначимо, що таке

вивчення має давню історію й дотепер викликає наукові дискусії.

Дослідниками проблем предмета злочину сформульовано декілька підходів, пов'язаних із визначенням його місця в складі злочину. Найбільш поширеною є позиція, відповідно до якої предмет злочину визнається факультативною ознакою складу злочину. Зокрема, В.Я. Тацій зазначає, що предмет злочину, що існує поряд з об'єктом, – це самостійна факультативна ознака складу злочину [1, с. 100]. Водночас учений пояснює, що предметом злочину є матеріальні предмети зовнішнього світу, на які безпосередньо впливає злочинець, здійснюючи злочинне посягання на відповідний об'єкт [2, с. 310].

Інша позиція полягає в тому, що предмет злочину необхідно відносити до ознак об'єктивної сторони складу злочину. У цьому аспекті нам імпонує критика В.Я. Тацієм поглядів В.К. Глістіна. Останній відносить до об'єктивної сторони злочину предмети, що не входять до структури суспільних відносин [3, с. 48]. По-перше, як зазначає В.Я. Тацій, виникає питання: чому їх необхідно відносити до об'єктивної сторони, а не до об'єкта, з яким вони, безперечно, перебувають у більш тісному зв'язку? По-друге, об'єктивна сторона як елемент складу злочину має власну структуру, свої, властиві саме їй, системоутворюючі ознаки. Тому включення до її складу додаткових ознак навряд чи виправдане, тим більше, що вони будуть чимось стороннім для неї. А далі вчений наголошує на тому, що в науці кримінального права та практиці стало традиційним розглядати предмет поряд з об'єктом злочину. З урахуван-

ням викладеного немає потреби змінювати це переважно стале уявлення про місце предмета в складі злочину, тим більше, що предмет злочину здебільшого пов'язаний безпосередньо з об'єктом злочину [4, с. 40, 56].

Існує також третій підхід щодо предмета злочину. З огляду на позиції дореволюційних правників предмет отожднювався з об'єктом або взагалі ними не розглядався. Так, О.Ф. Кістяківський зазначав, що об'єктом злочину є предмет, на який спрямовано чи над яким вчиняється злочин [5, с. 280]. М.С. Таганцев, навпаки, вважав, що майно або речі самі по собі не мають значення для кримінального права, а входять до нього лише як складова частина права власності на майно будь-якої особи; при цьому юридичні властивості майна впливають на сутність злочину та особливо на його караність [6, с. 182]. Отже, ми згодні з представниками першого підходу та вважаємо, що предмет злочину є факультативною ознакою об'єкта злочину, тому відносити його до структури суспільних відносин чи об'єктивної сторони складу злочину некоректно. Предметом злочину є будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину [7, с. 118].

Проаналізувавши підходи щодо визначення місця предмета злочину, перейдемо безпосередньо до дослідження предмета злочинів, пов'язаних із незаконним обігом транспортних засобів. Зазначимо, що необхідність більш поглибленого аналізу злочинів, пов'язаних із незаконним обігом транспортних засобів, значною мірою пояснюється характером диспозицій статей, оскільки вони є переважно бланкетними, що у свою чергу вимагає звернення до інших нормативних актів.

Предметом злочинів, пов'язаних із незаконним обігом транспортних засобів, є транспортний засіб. З'ясуовуючи його сутність, ми розглядаємо його насамперед як кримінально-правове поняття. Ознаки предмета злочину в сукупності складають систему ознак, що зводяться до загальних і факультативних [8, с. 124]. Оскільки транспортний засіб є різновидом майна, усі ті ознаки, що характеризують майно як предмет злочинів проти власності, характеризують і транспортний засіб. Першу групу становлять загальні ознаки, єдині для всіх видів майна. У науці найчастіше виділяють фізичну, економічну, соціальну та юридичну ознаки майна як предмета злочинів проти власності [9, с. 110].

Фізична ознака означає, що майно має бути просторово відособленим предметом матеріального світу, речовою (матеріальною) субстанцією, доступною для сприйняття органами чуття [10, с. 35]. Економічна ознака визначається тим, що майно повинне мати певну цінність, споживчу вартість, бути здатне задовольнити ті чи інші людські потреби [11, с. 56]. Соціальна ознака виявляється в тому, що в майні в тій чи іншій формі має бути упереднена певна людська праця, якою воно виділене з природного середовища як матеріальний об'єкт, у результаті чого стає товарно-матеріальною цінністю. Тобто до майна належать

тільки предмети, які виділені з природного середовища або відособлені в ньому як майнові цінності попередньою людською працею [11, с. 55]. Юридична ознака означає, що майно повинне бути для винного чужим об'єктом речового права [10, с. 50].

Якщо фізичну, економічну й соціальну ознаки ми можемо простежити наочно в транспортному засобі, то встановлення змісту юридичної ознаки становить певну складність.

Відповідно до ч. 2 ст. 355 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) майно може належати особам на праві спільної часткової або на праві спільної сумісної власності. Якщо частки кожного із співвласників не визначені, то має місце спільна сумісна власність (ст. 368 ЦКУ), а якщо визначені – спільна часткова (ст. 356 ЦКУ) [12, с. 140–141].

У такий же спосіб повинне бути вирішене питання стосовно транспортного засобу як різновиду майна. Співвласник транспортного засобу не може нести відповідальності, тому що відповідний транспортний засіб не є для нього чужим.

Для виявлення цих ознак необхідно проаналізувати поняття транспортного засобу як предмета посягання, що досліджується, виявити його види, після чого, узагальнивши отриману інформацію, сформулювати їх. Відповідно до примітки до ст. 286 Кримінального кодексу України під транспортними засобами в цій нормі та в ст. ст. 287, 289, 290 варто розуміти всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї й тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби. В абз. 1 п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 р. № 14 уточнюється, що ці транспортні засоби приводяться в рух за допомогою двигуна з робочим об'ємом 50 см³ і більше або електродвигуна потужністю понад 3 кВт [13].

Законодавець визначив термін «транспортний засіб» через перелічення конкретних його видів. На наше переконання, використання інших нормативно-правових актів під час застосування кримінального закону повністю відповідає бланкетному характеру низки кримінально-правових норм, однією з яких і є примітка до ст. 286 Кримінального кодексу України, де визначається предмет злочину, що досліджується. І тому звернення до Правил дорожнього руху для з'ясування змісту поняття «механічний транспортний засіб», на нашу думку, є виправданим і необхідним.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що точне встановлення наведених загальних і факультативних ознак транспортного засобу має важливе значення для пізнання сутності предмета злочинів, пов'язаних із незаконним обігом транспортних засобів, їх відокремлення від інших злочинів, правильної кваліфікації вчиненого та призначення покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2010. – 640 с.
2. Наумов А.В. Российское уголовное право : [курс лекцій] : в 3 т. / А.В. Наумов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007–2008. – Т. 1 : Общая часть. – 2007. – 736 с.
3. Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений) / В.К. Глистин. – Л., 1979. – 128 с.
4. Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Тацій. – Х., 1988. – 198 с.
5. Кістяковський А.Ф. Элементарный учебник общего уголовного права съ подробным изложением началъ русского уголовного законодательства. Часть общая / А.Ф. Кістяковский. – 3 изд. – К. : Изданіе Книгопродавца-Издателя Ф.А. Іогансона, 1891. – 300 с.
6. Курсъ русского уголовного права Н.С. Таганцева, профессора С.-Петербургскаго университета. Часть общая. Книга 1: Ученіе о преступленіи. – СПб., 1874. – 280 с.
7. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / [В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2015. – 528 с.

8. Музыка А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : [монографія] / А.А. Музыка, Є.В. Лащук. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 192 с.
9. Бойцов А.И. Преступления против собственности / А.И. Бойцов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 775 с.
10. Пинаев А.А. Уголовно-правовая борьба с хищениями / А.А. Пинаев. – Х. : Вища школа, 1975. – 189 с.
11. Кригер Г.А. Квалификация хищений социалистического имущества / Г.А. Кригер. – М. : Юридическая литература, 1974. – 336 с.
12. Цивільний кодекс України. – Х. : ТОВ Одіссеї, 2003. – 480 с.
13. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 14 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 1. – С. 6–11.

УДК 343.222.4 (477)

СУТНІСТЬ БЕЗГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ

THE ESSENCE OF INEFFICIENT USE OF LAND AS A SOCIALLY DANGEROUS ACT

Корсун В.П.,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Статтю присвячено з'ясуванню сутності безгосподарського використання земель як суспільно небезпечного діяння. Розглянуто наукові підходи до визначення безгосподарського використання земель, а також розкрито елементи зазначеного злочину. Визначено, що безгосподарське використання земель як суспільно небезпечне діяння полягає у тому, що винна особа недобросовісно здійснює господарську діяльність – не виконує або неналежащим чином виконує покладений на неї правовий обов'язок дбати про свої землі та захищати їх від шкідливого антропогенного та природного впливу.

Ключові слова: земля, суспільно небезпечне діяння, злочин, безгосподарське використання земель, навколишнє природне середовище.

Статья посвящена выяснению сущности бесхозяйственного использования земель как общественно опасного деяния. Рассмотрены научные подходы к определению бесхозяйственного использования земель, а также раскрыты элементы указанного преступления. Определено, что бесхозяйственное использование земель как общественно опасное деяние заключается в том, что виновное лицо недобросовестно осуществляет хозяйственную деятельность – не выполняет или ненадлежащим образом выполняет возложенную на него правовую обязанность заботиться о своих землях и защищать их от вредного антропогенного и природного воздействия.

Ключевые слова: земля, общественно опасное деяние, преступление, бесхозяйственное использования земель, окружающая природная среда.

The article is devoted to the clarification of the essence of non-economic land use as a socially dangerous act. The scientific approaches to the definition of the category of a socially dangerous act of crime for non-economic use of land are considered, as well as elements of a socially dangerous act of the said crime are disclosed. It is determined that non-economic use of land as a socially dangerous act consists in the fact that the guilty person engages in unscrupulous business activities – does not perform or improperly performs the legal duty entrusted to her to take care of their land and protect them from harmful anthropogenic and natural influences.

Key words: land, socially dangerous act, crime, non-economic use of land, environment.

В теорії кримінального права об'єктивна сторона злочину визначається як процес суспільно небезпечного та протиправного посягання на охоронювані кримінальним законом інтереси, котрий розглядається з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються зі злочинної дії (бездіяльності) і закінчуються настанням злочинного результату [7, с. 9]. Об'єктивна сторона злочину, у свою чергу, характеризується такими ознаками: суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також знаряддям і засобами вчинення злочину. Встановлення ознак об'єктивної сторони злочину є необхідною умовою правильною і точною кваліфікації вчиненого злочину, дозволяє робити висновки щодо направленості дій винних осіб, в результаті яких завдається шкода землі – невід'ємному елементу довкілля та складової екологічної безпеки. Важливо також й те, що ознаки об'єктивної сторони відіграють особливу роль у відмежуванні безгосподарського використання земель від суміжних злочинів та правопорушень.

Об'єктивна сторона злочинів проти довкілля, як і будь-яких інших, припускає встановлення обставин, пов'язаних із зовнішнім актом протиправної поведінки особи [3, с. 173]. У науці кримінального права вони традиційно поділяються на обов'язкові та факультативні.

Причому єдиної точки зору щодо обсягу перших не існує. Одні автори відносять до обов'язкових ознак власне діяння, його наслідки і причинний зв'язок [1, с. 132-133], інші ж – лише діяння, яке, на їх думку, характерне для всіх без винятку злочинів (тоді як наслідки і причинний зв'язок властиві лише злочинам з матеріальними ознаками) [9, с. 54]. Останні, поряд із засобами вчинення злочину, місцем, часом та обстановкою його здійснення зараховували наслідки і причинний зв'язок між ними та діянням до факультативних ознак об'єктивної сторони [2, с. 171].

Отже, будь-який протиправний вплив вільного волевиявлення особи на охоронювані кримінальним законом блага та цінності є дуже складним процесом, що містить не лише вчинювану дію або бездіяльність, а й її наслідок. Закономірно є і необхідність встановлення причинного зв'язку між діянням та наслідками. Ці ознаки, будучи продуктом людської поведінки, тісно пов'язані одне з одним, становлять єдину систему і тому завжди обов'язкові при оцінці зовнішнього боку злочинного посягання. Практично законодавець, диференціюючи в нормах Особливої частини КК України відповідальність залежно від настання чи ненастання злочинних наслідків, не вважає їх і причинний зв'язок обов'язковими ознаками об'єктивної сторони всіх злочинів. Обов'язковими вони визначаються ним лише у злочинах з матеріальним складом, де посягання визнається закінченим лише після настання описаного